

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.06.2016, sp. zn. 30 Cdo 3094/2014, ECLI:CZ:NS:2016:30.CDO.3094.2014.1

Číslo: 125/2017

Právní věta: Podíl poškozeného na vzniku situace, pro kterou byl následně (nedůvodně) trestně stíhán, je pro posouzení intenzity jeho nemajetkové újmy způsobené výkonem vazby a přiznání zadostiučinění za ni podle § 31a odst. 2 zák. č. 82/1998 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) rozhodný jen tehdy, jestliže dané jednání poškozeného nebylo vynuceno, například protiprávním útokem, jemuž poškozený čelil v mezích nutné obrany, ledaže by svým jednáním útok vyprovokoval.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 14.06.2016

Spisová značka: 30 Cdo 3094/2014

Číslo rozhodnutí: 125

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náhrada nemajetkové újmy (o. z.), Nutná obrana, Odpovědnost státu za škodu

Předpisy: § 29 předpisu č. 40/2009Sb.
§ 31a odst. 2 předpisu č. 82/1998Sb. ve znění od 27.04.2006
§ 9 odst. 1 předpisu č. 82/1998Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání žalobce zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. 4. 2014, sp. zn. 55 Co 114/2014, a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

I. Dosavadní průběh řízení

1. Žalobce se domáhá zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), dále jen „OdpŠk“. Nemajetková újma měla žalobci vzniknout v důsledku nezákonného rozhodnutí o vzetí do vazby v řízení vedeném pod sp. zn. 4 T 4/2011 u Městského soudu v Praze. Žalobce byl vzat do vazby dne 3. 8. 2010 a ve vazbě strávil celkem 276 dní. Trestní řízení skončilo zproštěním žalobce obžaloby z důvodu, že skutek nebyl trestným činem. Vzetí do vazby žalobci způsobilo stres, došlo k přetrhání rodinných vazeb zejména se synem žalobce.

2. Obvodní soud pro Prahu 2 jako soud prvního stupně rozsudkem ze dne 27. 11. 2013, č. j. 25 C 138/2012-111, rozhodl, že žalovaná (Česká republika) je povinna zaplatit žalobci částku ve výši 41

400 Kč s příslušenstvím (výrok I), zamítl žalobu co do částky 103 400 Kč s příslušenstvím (výrok II) a rozhodl, že žalovaná je povinna zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení (výrok III).

3. Městský soud v Praze jako soud odvolací napadeným rozsudkem výrok I rozsudku soudu prvního stupně změnil tak, že se žaloba zamítá, v zamítavém výroku II rozsudek soudu prvního stupně potvrdil (výrok I rozsudku odvolacího soudu) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok II rozsudku odvolacího soudu).

4. Soud prvního stupně vyšel ze skutkových zjištění, podle kterých byl žalobce usnesením ze dne 31. 7. 2010 obviněn ze spáchání zločinu těžkého ublížení na zdraví podle ustanovení § 145 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, spáchaného ve stadiu pokusu. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 3. 8. 2010 byl žalobce vzat do vazby podle ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu. Omezení osobní svobody žalobce začalo dne 31. 7. 2010, z vazby byl propuštěn dne 2. 5. 2011. Žalobce byl později zproštěn obžaloby rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 29. 8. 2011.

5. Žalobce byl již v minulosti soudně trestán, byl ve výkonu trestu celkem 27 měsíců. Ve vazbě neměl žádné zdravotní problémy, přibral na váze, vazba na něj působila psychicky špatně, avšak podle svých slov ji „odležel s knihou“. Pozitivním dopadem vazby na žalobce byla jeho drogová abstinence, avšak bez trvalého efektu. Již před vzetím do vazby se žalobce pohyboval v prostředí závadných osob, byl bezdomovcem, drogově závislým, absolvoval opakovaná léčení závislosti. Vztah s družkou skončil asi dva roky před vzetím do vazby, ve společné domácnosti se synem a družkou nežil asi od tři čtvrtě roku věku syna. Syna pak navštěvoval nepravidelně, přibližně jednou za deset až čtrnáct dní, přitom byl na několika protidrogových léčeních, z nichž minimálně dvě byla v celkovém rozsahu šest měsíců a při nichž syna vůbec neviděl. Na výživu syna přispíval nepravidelně, výživné za něj hradili jeho rodiče. Po propuštění z vazby žalobce znovu „spadl“ do drogové závislosti, je bezdomovcem, žije na ubytovnách, pobírá příspěvek v hmotné nouzi, nepracuje.

6. Ze strany žalované byla žalobci vyplacena jako zadostiučinění částka 55 200 Kč.

7. Po právní stránce soud prvního stupně věc posoudil tak, že na usnesení o vzetí do vazby je třeba pohlížet jako na nezákonné rozhodnutí. Dále se zabýval otázkou, zda žalovanou vyplacená částka 55 200 Kč, tedy 200 Kč za každý den vazby, je dostatečná vzhledem ke vzniklé nemajetkové újmě žalobce. Soud prvního stupně vzal v úvahu, že žalobce byl již v minulosti soudně i vazebně stíhán, před nynějším vzetím do vazby strávil ve výkonu trestu odnětí svobody 27 měsíců ve věznicí s ostrahou, propuštěn byl v roce 2005. Na základě trestního obvinění v nyní posuzovaném případě mu hrozil trest odnětí svobody ve výši 5 až 12 let. Vzetí do vazby žalobce beze sporu omezilo na jeho osobní svobodě, nelze však opomenout, že žalobce byl před vzetím do vazby bezdomovcem, osobou drogově závislou, pohybující se v závadném prostředí. Vztahy mezi žalobcem a jeho synem byly narušeny ještě před vzetím žalobce do vazby, nepřímou o vztahu žalobce k synovi svědčí i to, že výživné za žalobce platili jeho rodiče. Soud dospěl k závěru, že vzetí do vazby nebylo příčinou zhoršení rodinných vztahů mezi žalobcem a jeho synem. Vazba neměla negativní dopad na zdravotní stav žalobce, spíše pozitivní, neboť drogově abstinovat. Neměla ani žádný dopad do profesního života žalobce, protože před vzetím do vazby žádný profesní život nevedl. Z uvedených důvodů dospěl soud prvního stupně k závěru, že přiměřeným zadostiučiněním za jeden den vazby je v případě žalobce částka 350 Kč, za 276 dní vazby částka 96 600 Kč. Vzhledem k tomu, že ze strany žalované bylo již žalobci 55 200 Kč vyplaceno, přiznal soud prvního stupně žalobci dalších 41 400 Kč s úrokem z prodlení.

8. Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně. Po právní stránce věc posoudil jinak, neboť měl odlišný názor na „adekvátní výši odškodnění žalobce“ a za přiměřenou považoval částku 55 200 Kč, tedy 200 Kč za jeden den vazby. Rozpětím 500 Kč až 1 500 Kč za jeden den vazby není soud vázán, neboť podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. [30 Cdo 2357/2010](#) jde pouze o

rozmezí orientační. Odvolací soud dále uvedl: „... je zřejmé, že základ skutku, pro který byl žalobce stíhán, tedy že žalobce udeřil J. Š. a úderem o větší intenzitě širší hranou tesařského kladiva do hlavy nad levou očnicí, čímž mu způsobil nedislokovanou otevřenou zlomeninu stropu levé očnice, se stal, nicméně skutkové pochybnosti o tom, zda žalobce jednal za podmínek vylučujících protiprávnost, tedy v nutné obraně, byly zhodnocením provedených důkazů v kontextu se zásadou presumpce nevinu a zásadou *in dubio pro reo* hodnoceny ve prospěch žalobce“. Odvolací soud zastává názor, že uvedené okolnosti zproštění obžaloby svědčí pro snížení zadostiučinění, neboť je velký rozdíl mezi situacemi, kdy se poškozený závadného jednání nedopustil, a kdy se jej dopustil, ale neprokáže se, že toto jednání je trestným činem.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

9. Rozsudek odvolacího soudu napadl žalobce v celém rozsahu dovoláním, ve kterém uplatnil následující dovolací důvody.

10. Žalobce má za to, že soud nesprávně právně posoudil otázku přiměřené výše zadostiučinění za nezákonnou vazbu žalobce. Při řešení této otázky se odvolací soud podle žalobce odchýlil od ustálené rozhodovací praxe soudu dovolacího, konkrétně od závěrů rozsudků Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. [30 Cdo 2357/2010](#), a ze dne 31. 5. 2012, sp. zn. [30 Cdo 914/2011](#). Soudy se v dané věci „dostaly do pásma zcela extrémně nízkého odškodnění (ve výši 200 Kč za den nezákonné vazby), ačkoliv toto zapovídá judikatura (minimální hranice je ve výši 500 Kč za den nezákonné vazby)...“. Částka 200 Kč za jeden den vazby neodpovídá odškodňovací praxi soudů.

11. Podle žalobce soudy při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění nepřihlédly ke skutečnostem, které byly důležité pro přiznání vyššího odškodnění. Nejvyšší soud podle žalobce dosud neřešil otázku vlivu důvodu zproštění obžaloby ve vztahu k výši zadostiučinění. Judikaturou není řešena otázka, zda důvod zproštění obžaloby podle § 226 písm. b) trestního řádu (jednání není trestným činem) může být důvodem pro snížení výše přiměřeného zadostiučinění – tedy otázku, zda jednání po právu (žalobce nejednal protiprávně, ale v nutné obraně), které se civilnímu soudu subjektivně jeví jako zavřehodné (ačkoliv není v rozporu s právem, resp. je právem aprobováno), může být důvodem pro snížení zadostiučinění za dobu strávenou ve vazbě.

12. Důvod zproštění podle § 226 písm. b) trestního řádu (skutek není trestným činem) je druhým nejpříznivějším důvodem pro zproštění. Jakékoliv úvahy o tom, jak proběhl skutkový děj, jsou zcela irelevantní, neboť rozhodující je výsledek trestního řízení, tedy zproštění žalobce obžaloby.

13. Žalobce uvádí, že soudy porušily jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces „ve spojení s principem rovnosti v právech“ a právo na náhradu škody způsobené vadným výkonem veřejné moci. Názor odvolacího soudu podle žalobce není obhajitelný v demokratickém společenském zřízení a je extrémně nespravedlivý. Rozhodnutí soudu prvního stupně je podle žalobce založeno na sociální diferenciaci mezi poškozenými nezákonnou vazbou a je v rozporu s čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, dále jen „Listina“.

14. Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

III.

Přípustnost dovolání

15. Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013 (viz čl. II bod 7 zákona č. 404/2012 Sb. a čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.), dále jen „o. s. ř.“.

16. Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, za splnění podmínky § 241 odst. 1 o. s. ř. a obsahovalo náležitosti vyžadované ustanovením § 241a odst. 2 o. s. ř. Dovolací soud se proto zabýval přípustností dovolání.

17. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

18. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

19. Dovolání je přípustné pro řešení otázky, zda může být důvodem pro snížení zadostiučinění za újmu způsobenou rozhodnutím o vazbě v trestním řízení, které skončilo zproštěním obžaloby, skutečnost, že poškozený se dopustil jednání, ze kterého byl obviněn, toto jednání však nebylo trestným činem, nýbrž nutnou obranou.

IV.

Důvodnost dovolání

20. Podle ustanovení § 9 odst. 1 OdpŠk má právo na náhradu škody způsobené rozhodnutím o vazbě také ten, na němž byla vazba vykonána, jestliže bylo proti němu trestní stíhání zastaveno, jestliže byl obžaloby zproštěn nebo jestliže byla věc postoupena jinému orgánu.

21. Podle ustanovení § 29 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem (odstavec 1). Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku (odstavec 2).

22. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. [30 Cdo 2357/2010](#), uveřejněného pod č. 52/2012 Sb. rozh. obč., jsou základními relevantními kritérii pro stanovení přiměřené výše zadostiučinění za vazbu v trestním řízení, které neskončilo odsouzením, zpravidla povaha trestní věci, celková délka omezení osobní svobody a následky v osobní sféře poškozené osoby. Adekvátním zadostiučiněním je částka v rozmezí 500 Kč až 1 500 Kč za jeden den trvání vazby, v jejímž rámci soud promítne okolnosti konkrétního případu. K tomuto rozmezí je však nutno přistupovat pouze jako k orientačnímu s tím, že podléhá toliko úvaze soudu v konkrétním případě, k jaké částce dospěje. Nejvyšší soud rozmezí v rozsudku sp. zn. [30 Cdo 2357/2010](#) uvedl jen z důvodu zabránění extrémnímu poskytování zcela zjevně neodůvodnitelně nepřiměřeně nízkých, či naopak zcela zjevně nepřiměřeně vysokých zadostiučinění.

23. Ústavní soud ve svých rozhodnutích vyjádřil názor, že pokud dojde ke zproštění obžaloby z důvodu, že se skutek, z něhož byl poškozený obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem, je zásadně na místě uzavřít, že došlo k citelnému zásahu do práv obžalovaného: „Trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to i tehdy, není-li stíhán vazebně. Takový zásah je pak citelnější o to více, je-li trestní řízení posléze skončeno zprošťujícím rozsudkem, kdy je konstatováno, že skutek, z něhož byl jednotlivce obviněn a obžalován, se nestal, případně nebyl trestným činem.“ (srov. náleží Ústavního soudu ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. [I. ÚS 2551/13](#), publikovaný pod č. 71/2014 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, bod 20 odůvodnění, zvýraznění doplněno). Obdobně Ústavní soud uvedl, že „trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše,

jedná-li se o obvinění ‚liché‘, což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle kterého se skutek, z něhož byl jednotlivce obviněn a obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem.“ (srov. nález Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2007, sp. zn. [IV. ÚS 642/05](#), publikovaný pod č. 133/2007 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, bod 20 odůvodnění, zvýraznění doplněno).

24. Podstatou nutné obrany je odvrácení nebezpečí, které vzniká útokem směřujícím proti zájmu chráněnému trestním zákoníkem, a to činem, který by jinak byl trestným činem, naměřeným proti útočníkovi. Protože však obránce odvracející útok chrání tytéž zájmy, které chrání sám trestní zákon, nejedná proti účelu trestního zákoníku, ale naopak ve shodě s ním. Jde o střet zájmů na ochraně různých společenských vztahů, a to na jedné straně zájem, který byl napaden útokem (např. zdraví poškozeného obránce), a na druhé straně zájem či zájmy útočníka (např. zdraví nebo život útočníka), které jsou při nutné obraně obětovány, aby tak byl odvrácen útok. Obecně lze tedy uvést, že nutná obrana je uplatněním práva proti bezpráví, kdy svépomoc nahrazuje nedostatek ochrany zájmů chráněných trestním zákoníkem ze strany veřejné moci (nahrazuje vlastně zásah veřejných orgánů). Stav nutné obrany je důvodem vylučujícím nedovolenost (protiprávnost) činu i jeho společenskou škodlivost, neboť při jednání v nutné obraně jde naopak o ochranu společenských hodnot, byť projevujících se v konkrétním případě i v individuálních zájmech, poněvadž ochrana života, zdraví, ale i majetku jednotlivce je nepochybně v zájmu celé společnosti (srov. čl. 1 Listiny). Proto čin provedený v nutné obraně není trestným činem a nemůže být postižen trestem ani jinou sankcí (srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. [Pls 5/65](#), publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. II/1965, a ŠÁMAL, P. Trestní zákoník. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 399).

25. Jestliže trestní řízení skončilo zproštěním obžaloby, je třeba důsledně dodržovat princip presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod).

26. V kompenzačním řízení je tedy nutné vycházet z toho, že jednání, kterého se žalobce dopustil, bylo nutnou obranou. Žalobce jím chránil zájmy, které chrání trestní zákoník i ústavní pořádek a na jejichž ochraně má zájem celá společnost – své zdraví a život. Jeho jednání bylo proto po právu a nelze je hodnotit ani jako „závadné“, jak činí odvolací soud. Stav nutné obrany totiž vylučuje jak nedovolenost (protiprávnost) činu, tak i jeho společenskou škodlivost, neboť při jednání v nutné obraně jde naopak o ochranu společenských hodnot.

27. Odvolací soud proto pochybil, pokud jednání žalobce bez jakékoliv další argumentace hodnotil jako závadné a přičetl je žalobci k tíži při posuzování rozsahu jeho nemajetkové újmy vzniklé rozhodnutím o vazbě. To, že se žalobce jednání v nutné obraně dopustil, nemohlo nijak snížit jeho nemajetkovou újmu, vzniklou tím, že byl za toto dovolené jednání trestně stíhán a vzat do vazby (a že „nedůvodnou“ vazbou došlo k zásahu do jeho práv). V demokratickém státě může každý činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (srov. čl. 2 odst. 3 Listiny a obdobně čl. 2 odst. 4 Listiny). Žalobce pouze využil svého zákonného práva odvrátit hrozící nebo trvající útok, což mu nemůže být kladeno k tíži.

28. O jiný případ by se jednalo, pokud by žalobce sám přispěl ke vzniku situace, která posléze vedla k nutnosti jeho obrany. Lze si tedy představit, že by soudy při hodnocení vzniku a rozsahu nemajetkové újmy přihlížely ke skutečnosti, že poškozený např. vyvolal potyčku, která vedla k tomu, že na něj jiná osoba zaútočila takovým způsobem, že se musel bránit. Poškozenému by tedy nebylo přičítáno k tíži samotné jednání v nutné obraně, ale to, že vyvolal situaci, které vedla k nutnosti obrany. To však v nyní posuzované věci žalovaná netvrdila, a proto ani neprokazovala.

29. Nejvyšší soud podotýká, že posuzovaný případ se odlišuje od případu řešeného Nejvyšším

soudem pod sp. zn. [30 Cdo 1777/2012](#), na který odkazoval odvolací soud. V tam posuzované věci se poškozený výraznou měrou podílel na vzniku situace, která následně vedla k jeho trestnímu stíhání, když se intimně stýkal s dívkou, jež jej poté obvinila ze znásilnění. V této věci však ze skutkových zjištění nijak neplyne, že by žalobce ke vzniku situace, která si vyžádala z jeho strany užití nutné obrany, přispěl. To stejné platí i ohledně odkazu odvolacího soudu na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2012, sp. zn. [30 Cdo 2256/2011](#). I v dané věci měl žalobce sám podíl na tom, že byl trestně stíhán, když se z vlastní vůle dopustil jednání, které sice nebylo shledáno trestným činem, ale bylo důvodem jeho trestního stíhání.

30. Lze tedy shrnout, že podíl poškozeného na vzniku situace, pro kterou je následně (nedůvodně) trestně stíhán, je pro posouzení intenzity jeho nemajetkové újmy a přiznání zadostiučinění za ni podle § 31a odst. 2 OdpŠk rozhodný jen tehdy, pokud dané jednání poškozeného nebylo vynuceno protiprávním útokem, jemuž poškozený čelil v mezích nutné obrany.

31. Nejvyšší soud vzhledem k výše uvedenému napadený rozsudek odvolacího soudu podle ustanovení § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta první o. s. ř.).

32. Odvolací soud je ve smyslu § 243g odst. 1 části první věty za středníkem o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř. vázán právními názory dovolacího soudu v tomto rozhodnutí vyslovenými. O náhradě nákladů řízení včetně nákladů řízení dovolacího rozhodne soud v rámci nového rozhodnutí ve věci (§ 243g odst. 1 o. s. ř.).

33. Nejvyšší soud zároveň považuje za potřebné zdůraznit, že tímto svým rozhodnutím nijak nezavazuje odvolací soud v tom, v jaké výši bude náhrada nemajetkové újmy žalobci nakonec přiznána, když posouzení výše zadostiučinění je primárně věcí úvahy soudu prvního stupně a soudu odvolacího.